

het erf

Als ik een man ben,
dan moet ik ook een boerderij hebben;

Als ik dan een boerderij heb,
dan moet ik ook een vrouw hebben;

Als ik dan een vrouw heb,
dan moet ik ook een kind hebben;

Als ik dan een kind heb,
dan moet ik ook een meid hebben;

fragmenten: Anoniem

‘Woef’ – het is Jafta die blaft,
die ineens opschrikt uit zijn slaap,
want het hekje daar in de muur heeft
zijn piepende geluidje laten horen,
en op het erf nadert langzaam
een wandelaar over het paadje.

Jan F.E. Celliers

Ze vertelt de winden van de dans
en nodigt ze uit, want het erf is weids en de bruiloft groot.

Eugène Marais

het hele erf is vol van hem:
daar waar de ploegen blinken,
daar zie ik een schaduw groot als een os
en hoor iets ijzerachtigs klinken.

N.P. van Wyk Louw

die werf

¹**werf** s.nw.

1. Grond of terrein om 'n huis. 2. Oop plek waar aan skepe gewerk word.

Uit Ndl. *werf* (al Mnl. in bet. 1, voor 1598 in bet. 2). Ndl. *werf* is 'n afleiding van die ww. *werven*, oorspr. in die bet. 'draai', en vandaar 'beweging maak waardeur iets ingesluit of omhein word', soos in die geval van 'n werf.

As ek 'n man is,
dan moet ek ook 'n plaas hê;

As ek dan 'n plaas het,
dan moet ek ook 'n vrou hê;

As ek dan 'n vrou het,
dan moet ek ook 'n kind hê;

As ek dan 'n kind het,
dan moet ek ook 'n meid hê;

fragmente: Anoniem

'Wouf – dis 'n blaffie van Jafta,
opskrikkend meteens uit sy sluimer,
want dáár in die muur het die hekkie
sy piepend geluidjie laat hoor,
en ower die werf kom langsaam
'n wandelaar aan in die paadjie.

Jan F.E. Celliers

Sy vertel die winde van die dans
en nooi hulle uit, want die werf is wyd en die bruilof groot.

Eugène Marais

die hele werf is vol van hom:
daar waar die ploë blink,
daar sien ek die os-groot skadu roer
en hoor iets ysters klink.

N.P. van Wyk Louw

i. 'ik wil een graf hebben om van weg te gaan'

de lijkwagen rijdt langzaam door rijp wit winterveld
binnenin hobbelt de grenenhouten kist de zoons en kleinzoons
van mijn vader zakdoek om de hand gewonden
tillen de kist aan touwen op en dragen hem naar het graf
waar drie dagen over gedaan is om het in basaltsteen
uit te houwen een ijzige zuidenwind snijdt

door ons gezang: nader, naderbij
mijn broers huilen als afgesnedenen de dood
duwt ineens in ieders rug U doorgrondt
en kent mij er valt een pasgeschoren schapenvacht
over de kist de dominee leest de Oude
Vertaling zoals mijn moeder opgedragen heeft

leg uw hand een deel van wat ik ben hoe ik hoor te zijn zakt
in deze aarde van genadeloze steen. voor altijd weg
het havikachtige de verinnigde vereenzaamde hovenier
van mijn gebeente naast het begrip 'Pa' bergen schroot
van de dood zijn kist schuurt langs lagen basaltsteen zoals
zijn leven was zo was zijn dood zijn aangeslagen

nageslacht staat waar we voelen dat we niet horen
gedoogd door geboortegrond waarvoor we generatieslang hebben
gebloed een plek kon niemand voor ons bestendigen verwond
blijven we achter konkelend dompig van verwijt onmede-
deelzaam watertrappen we in mythologieën een stilte breidt zich
over ons uit en over het bruine wilgenrijs zwijgend

I. 'ek wil 'n graf hê om van om te draai'

die lykswa kom stadig deur rypwit wintersveld
binne-in bobbel die greinhoutkis my pa se seuns
en kleinseuns zsakdoek om die hand gedraai
tel die kis aan toue op en dra dit na die graf
wat drie dae lank geneem het om in ysterklip
uit te kap 'n ysige suidewind vel

deur ons gesang: Nader, naderby
my broers huil soos afgeskeurdes die dood
du skielik in almal se rûe U deurgrond
en ken my varsgeskeer val 'n skaapvag
oor die kis die dominee lees die Ou
Vertaling soos my ma beveel het

lê u hand 'n deel van wat ek is hoe ek hoort sak
in hierdie aarde van onerbarmlike klip. vir altyd weg
die hawikswese die verinnigde vereensaamde howerier
van my gebeente langs die begrip 'Pa' skroot berms
van die dood sy kis skuur ysterskotse verby soos
wat sy lewe was so sy dood sy verwarde

nageslag staan waar ons voel ons nie hoort nie
verduur deur geboortegrond waaraan ons vir geslagte
bloei plek kon niemand vir ons bestendig nie verwond
bly ons agter konkelend bedompig van verwyrt onmede-
deelsaam trap ons water in mitologieë 'n stilte sprei
oor ons en die bruin spruitwilger-swepe swyend

in het snijgend koude Vrystaatse schitterlicht is het alsof
er iets zuchtends van ons uitgaat van ons
Afrikaner geweten onze taligheid onze witheid
beducht driest een gelaten gehavendheid on-
troostbaar ons onvermogen gebogen wordt
er gebeden terwijl mijn moeder doelgericht met droge ogen knippert:

‘zorg dat jullie hem zelf begraven’ voorzichtig strooien mijn broers
een zak rivierzand over de kist ik zie Hendrik Nakedi in
een van Pa’s oude ribfluwelen jasjes naar voren komen
met grond in zijn eeltige hand: ‘je laat me los Matjama’
fluistert hij en hij knarst dan alsof hij een doodse duisternis
binnendendert: *‘tsamaya hantle Ntate Moholo!’*

zwagers schoonzoons kleinzoons neven beginnen het graf te dichten
maar het is zwaar werk en geen van hen kan met een schep omgaan
mijn broer heft zijn hoofd op om op adem te komen een zwarte
man steekt zijn hand uit het is Kapi pa’s trekkerrijder
mijn broer kijkt hem een paar seconden aan en
overhandigt hem de schop mijn moeder huilt nu hoorbaar

we wilden bij hem zijn toen hij van ons werd weggenomen
in de nanacht alleen en zoals altijd zonder iets
aan te tasten licht als een gebed ongeschonden en nederig
als een veer maar terwijl hij misschien tussen
voorouders en sterrenstof fijn arceert arriveert huiveren wij on-
handig in ons verdriet zoals altijd beschroomd voor zijn

zachtzinnigheid zijn handen op onze schouders hij heeft
ons jarenlang kalm aaneengesmeed door verhalen
die hij naarboven haalde en stambomen die hij in stand
hield hij was onze steun en toeverlaat onze vrede-
stichter bemiddelaar ons dunhuidig duikerbokhart
de onopvallende gesp van onze familieband

in die snykoud Vrystaat skitterlig is dit asof
iets sugtends van ons uitgaan van ons
Afrikaner gewete ons taalheid ons witheid
bedug driest 'n gelate gehawendheid on-
troosbaar ons onvermoë geboë word
gebid terwyl my ma se oë droog en doelgerig knip:

'sorg dat julle hom self toegooi' versigtig strooi my broers
'n sak riviersand oor die kis ek sien Hendrik Nakedi in
een van Pa se ou corduroybaadjies vorentoe kom
dis grond in sy eeltgewerkte hand: 'jy los my Matjama'
fluister hy en knars dan asof hy 'n doodsduisternis
binnebars: *'tsamaya hantile Ntate Moholo!*

swaers skoonseuns kleinseuns neefs begin toegooi
maar dis harde werk en nie een is tuis met 'n graaf
nie my broer lig sy kop om asem te skep 'n swart
man steek sy hand uit dis Kapi pa se trekkerdrywer
my broer kyk hom 'n paar sekondes aan en
oorhandig die graaf my ma se huil word hoorbaar

ons wou by hom wees toe hy van ons weggeelig is
in die nanag alleen en soos altyd sonder om iets
te skeur lig soos 'n gebed ongeskonde en nederig
soos 'n veer maar terwyl hy dalk tussen voorouers
en sterrestof fyn arseer arriveer huiwer ons on-
handig in ons omgee soos altyd bedees voor sy

ságsinnigheid sy palms op ons skouers oor jare
het hy ons kalm aanmekaar gesit deur stories
wat hy oopgeploeg en stambome wat hy in stand
gehou het hy was ons houvasman ons vrede-
maker tussenganger ons dunvellige duikerhart
die onopgemerkte gespe van ons familieband

hij is weg en we drijven al uiteen wat
we ook al wilden elk treurend woord
elke vergiffenis elke liefdesverklaring die we wilden
afgeven komt te laat jeetje Pa stuur iets gewoon iets
waaruit blijkt dat je het vóélt: de keiharde onstuitbare
kielhaalaard van rouw

hy's weg en hoe los dryf ons nie reeds wat
ons ook al wou elke treurende woord
elke vergifnis elke liefdesbely wat ons wou
uithou is te laat jirre Pa stuur iets net iets
wat sê jy vóél dit: die keiharde onstopbare
kielhaalaard van rou

2.

nadat haar man begraven was
liet overgrootmoeder Betjie van Middenspruit
hem opgraven
en trok hem een ander zondags pak aan

‘ineens begriip ik het’ zegt mijn moeder
‘ik zou niets liever willen dan
daar bij die hoop grond te gaan graven
net zolang totdat ik bij je vader ben

tot bij waar hij is en hem
aan zijn schouders optil
die onontkoombare daarheid van ’m’

2.

na haar man begrawe is
het oorgrootouma Betjie van Middenspruit
hom laat opgrawe
en 'n ander kispak aangetrek

'skielik verstaan ek dit' sê my ma
'ek dink aan niks anders as om
daar by die hoop grond te begin grawe
en aan te hou totdat ek by jou pa kom

tot by waar hy is en hom
aan sy skouers oplik
die onteenseglike daarheid van hom'

3. 3 december 1861

toen hij die dag
de gouden munten
als betaling
voor de boerderij neersmeet
brak
het tafeltje
van de notaris

toen hij daarna
het koopcontract tekende
de pen neerlegde
wist
Paul Johannes Delport:
nu was hij

een Baas

3. 3 Desember 1861

toe hy die dag
die goue munte
as betaling
vir die plaas uitpak
breek
die tafeltjie
van J.H. Boshof

toe hy daarna
die koopkontrak teken
die pen neersit
weet
Paul Johannes Delport:
nou is hy

'n Baas